

ES SAIG

ALGAIDA - NÚM. 131 - NOVEMBRE DE 1991 - PREU: 150 Pts

La fotografia que ocupa la portada d'aquest mes ens mostra un racó de la casa de Cas Metge Jordi.

EDITORIAL

LA RESTAURACIO DEL RETAULE DE CASTELLITX

L'església de Castellitx comprèn tres elements especialment importants: l'edifici, el retaule gòtic i la imatge gòtica de la Mare de Déu. N'hi ha d'altres -la pila baptismal, per exemple- interessants, però els tres que hem citat són els de més valor històric i artístic.

L'edifici, després de la restauració que s'hi va fer, es troba en bon estat i les preocupacions que sentírem durant cert temps per les deficiències que presentava la seva estructura han desaparegut. Per aquest cantó, la situació és satisfactòria.

La imatge de la Verge també es va restaurar i no corr cap perill; és una llàstima que no pugui estar sempre al lloc que li correspon, però per motius de seguretat no convé tenir-la en aquells paratges solitaris; és una limitació que comprenem i acceptam.

La tercera peça de valor és el retaule de Sant Pere i Sant Pau; el seu estat delicat i de degradació va aconsellar desmuntar-lo per a la seva restauració; ara bé, d'això ja fa uns anys i pel que sabem segueix embalat a la Rectoria i unes gestions que es varen fer fa temps amb vista a la seva restauració sembla que s'han quedat en no-res. No dubtam que està ben empaquetat i protegit i que no hi ha risc d'empitjorament, però és evident que es tracta d'una situació transitòria que no s'ha de perllongar massa. Qualcú -lògicament el seu propietari que des del punt de vista legal deu ser el bisbat- hauria de posar fil a l'agulla el més aviat possible. No fa gaire vàrem llegir als diaris, amb una comprensible i justificada enveja, que s'havia restaurat el retaule de Sant Miquel de Campanet.

Si visitau Castellitx o mostrau el conjunt a qualque amic de fora, comprovareu que dóna una impressió de pobresa, que l'interior està completament despullat. Enyoram veure-hi altra vegada el retaule tal com pertoca. Un altre problema seran les mesures de seguretat que s'hauran de prendre perquè estigui protegit.

Bolletí de l'Obra Cultural Balear
d'Algaida

Revista mensual. D.L.P.M. 495/80

Domicili: Rei, 1. Algaida.

Imprimeix: Apóstol y Civilizador.
Petra.

ES SAIG només es responsabilitza de
l'editorial.

Dirigeix: Delfí Mulet

Administra: Directiva Obra Cultural

Mecanografia: Mireia Mulet

Col·laboren: Pere Mulet, Joan Trobat,
Alexandre Pizà, Joan Mulet, Biel Bibi-
loni, Biel Sastre, Miquel Fiolet,
Xesc Oliver, Víctor Andreu, Víctor
Mulet, Miquel Serra, Catalina Marto-
rell, Antònia Maria Mulet.

*PAUCS
COPIES*

CALAIX DE SASTRE

PER DECLARACIONS, LES D'HISENDA

"Es pot declarar una guerra, un incendi o el contingut d'una maleta, però no un amor", va escriure Pere Calders fa un grapat d'anys en un dels seus deliciosos contes breus. Tan breus, que algun d'ells no omplen més espai que tres retxes de paper mal comptades, però suficients per fer-nos passar una bona estona. A pesar que ara es consideri de molt mal gust donar consells publicitaris si no es paga la corresponent taxa, m'atrevesc a recomanar-vos-en vivament la lectura, dels contes; això sí, feis-la en un lloc recollidet i no fareu el ridícul, en amollar l'esclafit de rialles.

Deixem de banda els esbossos de crítica literària i tornem al conte breu que encapçala aquest paper. Coneguda la fina ironia que gasta Pere Calders en els seus escrits, i la seva exquisida sensibilitat nacionalista, potser hi afegiria que ara tampoc no es pot declarar la independència ni l'autodeterminació, perquè tot allò que vagi més enllà d'una espipelladeta d'autonomia és vist com una indiscreció intolerable.

Rellegiu el conte amb l'afegitó de les paraules prohibides -independència, autodeterminació- i tendreu una historieta d'una rabiosa actualitat.

Per què no es poden fer declaracions d'amor en públic? Per evitar l'empeneïment del o de la declarant en veure la resposta, és una possible interpretació. Una altra: perquè els sentiments no han estat inventats per fer-ne ostentació, i aquest paper ja queda reservat als cotxes, joies, calçons i tresillos.

I en el cas de les proscrites declaracions d'autodeterminació i/o independència, què passa? Que els que han tornat vermells, per una mescla de vergonya i de còlera, no són els que volen fer la declaració, sinó els que la rebutgen. Els titulars dels diaris, els comentaris dels nacionalistes espanyols, amb el PSOE i els seus satèl.lits a la capdavantera, han volgut befar-se descaradament de les proclames, negant-se en rodó a discutir el fons de la qüestió, negant-se a exposar amb claredat quins són els interessos en litigi. La por al ridícul els ha fet caure en el més espantós dels ridículs: la collita de disbarats ha estat antològica.

Per trobar un bon exemplar que en servesqui de mostra no cal anar gaire lluny, n'hi ha prou a mirar els nostres (?) mitjans de comunicació. Per informar que l'Ajuntament de Llubí havia estat el primer a proclamar el dret d'autodeterminació dels illencs, integrats dins la nació dels Països Catalans, la inefable sucursal de TVE a les Balears donà a entendre que l'Ajuntament havia proclamat la independència de Llubí!, i que on s'ha vist mai tanta irresponsabilitat quan el poble ni tan sols té un supermercat, i el seu valor cultural més exportable és un cafè ple d'animals monstruosos embalsamats!

A partir d'ara els llubiners poden posar-hi, al museu dels horrors, una gravació de l'esmentat programa, que no farà un mal paper entre tan il.lustres acompanyants.

He començat citant un notable escriptor i acabaré amb les paraules d'un altre. "La imbecilitat humana és infinita", digué un dia Salvador Espriu. I desgraciadament no ha pogut viure aquesta dolça tardor que ens acompanya.

M'HAN DIT QUE DIUEN

Enguany, com molts d'anys, Sa Fira ha estat passada per aigua. I fou una llàstima, perquè hi havia molta gent, tant "fireros" com gent que mirava i comprava les seves "fermances". Hi tornà haver comentaris els dies abans sobre la possibilitat que molts de firers no s'aturassin a Algaida, ja que a Lluçmajor, com que era dia festiu, volien tancar la col·locació de les casetes el mateix dissabte dematí. Per sort, fou una falsa alarma, però convendria que el nostre Ajuntament en parlàs amb el de Lluçmajor, perquè l'any passat també va circular aquest rumor.

Coincidint amb el dia de Sa Fira es va fer l'homenatge a Madò "Merris", la centenària algaidina. Fou una festa molt emotiva, a la qual acudí molta gent, i més d'un parell hagueren de treure els mocadors per eixugar-se una llagrimeta. Era normal, perquè, com hem dit, fou un acte emocionant; i poc freqüent, a Algaida, ja que poca gent recorda haver vist centenaris al nostre poble.

Una cosa que sentírem comentar, per acabar amb el tema de Sa Fira, és la mort repentina de "Sa Fira de Sa Figa". L'explicació que sentírem és que enguany la gent no ha pogut fer sequer, perquè les figues han estat molt, però molt, dolentes, plenes de cucs, agres,... per culpa de les roades del matí. N'hi ha que han trobat altres explicacions, a aquesta absència, però que cadascú que pensi el que vulgui.

Els que acudiren a l'Assemblea de l'Obra Cultural s'ho passaren bé de dues maneres: primer amb l'actuació de Na Glòria, una mestra que, deia la gent, es podria dedicar professionalment a fer teatre; la seva actuació fou formidable. I després ens han dit que els botifarrons del sopar eren un poc coents, però que molts que a ca-seva fan règim, aprofitaren per menjar-ne un parell, un poc d'amagat de sa dona. El local estava ple, i la gent es veia satisfeta.

A principis del passat mes d'octubre, un bon dia aparegué per moltes cases d'Algaida la revista de Premsa Forana "S'Arenal de Mallorca", i això va estranyar a molta gent. Després, quan varen veure l'interior de la revista, comprovaren que hi havia bastantes planes dedicades a Algaida. Han estat molts els que han llegit, per primera vegada, gràcies a "S'Arenal" la part del "Diccionari Vermell" d'en Llorenç Capellà que es refereix a Algaida. I, a més a més, hi havia una part en què preguntaven a gent d'Algaida (amb fotografia inclosa) sobre temes de llengua o de país: hem sentit comentaris extranyant-se de la quantitat de nacionalistes que tenim a Algaida, que defensen la llengua i, fins i tot, la independència.

Aquest mes hem de parlar del nostre Ajuntament en termes favorables, i podeu estar ben segurs que n'estam ben contents: a la fi han fet netejar els punts "negres" de brutícia dels afores del poble. I a més han posat cartells (un poc petits, per cert) indicant els telèfons per avisar que vinguin a recollir els trastos vells. Ara ja és qüestió de civisme i solidaritat de tots els ciutadans; i no estaria malament que si qualcú veia o sabia qui torna a tirar trastos, el denunciés i el multassin. Suposam que ara posaran fil a l'agulla per recollir vidres i paper per reciclar...

La circulació el dia de Sa Fira, com sempre que hi ha un acontereixement similar, fou un vertader "merder". Però això ja no és notícia. El que sí ho és, notícia, és que l'autocar de Ciutat ja pot fer la volta a Sa Plaça sense entrebancs. Ha costat molt, els municipals avisant, i a molts algaidins pagant multes grosses, però a la fi no sentim pitar l'autocar cada vegada que havia de passar. Ara només queda arreglar l'aparcament de motos i motorets damunt l'acera, i no pareixerà el mateix poble.

Enguany sembla que serà un bon any d'esclata-sangs, ja que hem sentit parlar de bones trobades dins el terme d'Algaida. Però també hem sentit qualque caçador que passa pena per quan vénquin les cegues, per lo perillós que resulta anar a caçar per dins la garriga i haver de tirar a una cega un poc baixa. Es qüestió que els cercadors d'esclata-sangs no vagin d'amagat, sinó fent molta renou...

I parlant de caçadors, ja n'hem sentit un parell que parlen de penjar definitivament l'escopeta, sobretot sienguany la temporada de torts torna a ser dolenta. Ni guàtleres, ni tòrteres, conills malalts, poques perdius...

UN SORD

Fa mesos que no sortia cap grup de quintos. Avui vos n'oferim dos: els de més amunt són quintos nascuts l'any 40 i els de més avall són uns joves i joves del 47.

NOTICIARI

PRESENTACIÓ DEL "LIBER MAIOLICHINUS"

La nostra col.laboradora Mireia Mulet ha fet la traducció d'aquest poema llatí que ara ha estat editat per la Societat Arqueològica Lul.liana. La presentació es va fer el passat dia 17 d'octubre a l'església del Temple de Ciutat.

La taula rodona va ser dirigida per la professora de la nostra Universitat Maria Barceló i, a més de na Mireia, hi participaren els professors Guillem Rosselló Bordoy, Joan Alegret i Pere Mulet.

El "Liber Maiolichinus de gestis Pisanorum illustribus" és un poema en hexàmetres llatins que narra l'expedició que els pisans, amb la col.laboració dels catalans, organitzaren cap als anys 1114-1115 per conquerir Mallorca i Eivissa de mans dels musulmans. L'expedició va aconseguir el seu objectiu, si bé les terres conquistades ben prest tornaren a mans dels sarraïns fins a la definitiva conquesta de Jaume I.

La nostra enhorabona a na Mireia.

COMBATS DE GLOSADORS

Gràcies sobretot a les iniciatives i als esforços dels Amics de la glosa, amb en Pere Gil al capdavant, sembla que els combats entre glosadors experimenten un petit reviscolament. Darrerament se n'han celebrat dos amb gran èxit de públic i de participació.

El primer tengué lloc el passat 29 de juny al Casino de Mallorca, i el darrer, que celebraren dia 18 d'octubre a la Casa Catalana de Palma, fou un duel aferrissat entre l'algaidí Jaume Toledo i el manacorí, que viu a Can Picafort, Joan Planisi, un dels glosadors més veterans i més famosos, perquè ja havia sortit a rotlo en temps d'en Calafat. La pugna entre en Jaume i en Planisi durà més d'una hora, amb la particularitat que també hi posà cullerada un dels espectadors: en Jordi Mirató, un experimentat glosador ja casi retirat que no pogué passar sense recordar temps més feliços.

ACTIVITATS DE L'ARTISTA-PINTOR PUIGSERVER JANER

A la VII Mostra d'Art de l'Associació d'Artistes de Balears (ADEBA) hi ha participat el nostre amic el pintor Puigserver Janer amb una obra titulada "Bodegón". Aquesta obra ha estat unànimement elogiada per la crítica per la seva alta qualitat cromàtica i per la característica marca personal de l'autor.

La nostra enhorabona.

TERBOLI A ALGAIDA

Dissabte dia 26 d'octubre, en els mateixos moments que confeccionàvem la revista, va succeir a Algaida un fenomen meteorològic singular, feia molt de temps que no se'n veia un d'igual. Un terbolí de vent entrà al poble entre Sa Quarterada i Es Campet, després d'arrabassar ametlers i garrofers i fer mal a unes quantes casetes de fora vila. Va danyar les teulades de les cases d'en Vicenç "Portalà", de Can Pep Mas, Can Mudoy, i va continuar per la zona de Sa Placeta des Sitjar, on també una sèrie de cases es veren afectades. Al carrer de S'Aigua varen rebre fort els tallers den Pedro de la Seat i al carrer Metge Verger la perjudicada va ser la ferreria d'en Colau. Finalment, el veren partir cap al camí de Ses Vinyes, on el terbolí continuava fent de les seves endemeses.

Segurament el proper mes vos podrem oferir algunes fotografies dels mals ocasionats per aquest estrany fenomen. que no voldríem que tornàs per ara.

HOMENATGE DEL POBLE A MADÒ SEBASTIANA "MERRIS" PELS SEUS CENT ANYS

L'horabaixa del dia de Sa Fira es va aprofitar per fer l'homenatge del poble a Sebastiana Mulet, "Madò Merris" amb motiu dels cent anys de vida. Tots els actes, tant a l'església com a l'Ajuntament, varen ser senzills i emotius i a les fotos que vos oferim hem recollit uns quants moments de l'homenatge.

Pel gener de l'any passat vos oferírem en aquestes planes una xerradeta amb Madò Sebastiana, una conversa que vos aconsellam que torneu a llegir per comprendre la lucidesa d'aquesta dona i les dificultats que ha hagut de vèncer al llarg d'un segle d'existència.

Amb els nostres millors desitjos per Madò Sebastiana, vos oferim la magnífica glosa que li va dedicar en Llorenç "Mora".

Com un ressò de campana
que el vent xiulós espargeix,
la vida vos ofereix
tot un segle, Sebastiana.

Cent anys són més que una vida
i tots junts com un ramell
bateguen baix de la pell
rebotant en la florida.

Són una airosa filera
allargada com un riu,
un llibre que el temps escriu
bevent de font vertadera.

Són l'arribada, la fita,
que somnia tot mortal.
Obert teniu el portal
de la llegenda i del mite.

Sou com una bona fada,
sou un oracle vivent,
sou pedra de fonament
de nostra Algaida estimada.

Perquè vós teniu la glòria
de guardar un preat tresor:
escrits teniu dins el cor
cent anys llargs de nostra història.

Sou de llenyam fort i noble,
des d'ara més valuós,
sense deixar de ser vós,
sou patrimoni del Poble.

EXCURSIÓ DE LA COMPANYIA "ES CADAVAL"

Els components de la companyia de teatre "Es Cadafal" amb uns quants d'acompanyants passaren un agradable cap de setmana a l'illa d'Eivissa. El dissabte 28 de setembre anaren a Formentera. La mar no va fer gaire bonda i el viatge d'anada va ser bastant mogut. L'endemà diumenge dinaren tots plegats a Eivissa al restaurant "Formentera" i a l'acabament del dinar en Jaume Toledo va fer aquestes gloses:

Travessia Eivissa-Formentera

Si me voleu escoltar
una proposta faria:
tornar a Formentera un dia
i una obra representar.
Tots els actors cap allà:
En Jordi dirigirà
i na Nita apuntaria.
En Benet i na Maria
i es qui mos fan companyia.
Tothom s'hi voldrà apuntar,
crec que ningú faltaria,
tan sols per recordar
es gust que vàrem passar
de fer aquesta travessia.

Restaurant Formentera

Parlant d'aquesta manera
no penseu que dic desbarats.
No quedàrem saciats

ahir, d'aquella quimera.
Perquè se diu "Formentera"
hem vengut aquí escapats
i com veis no ens hem errats,
fan es menjar de primera
i, a més, una camarera
amb moltes d'habilitats.

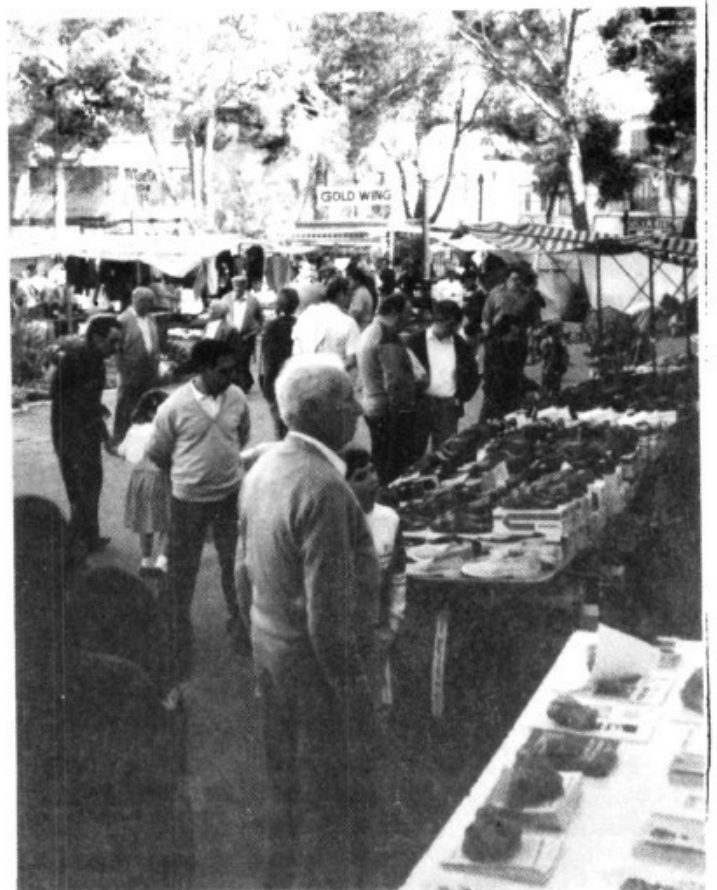
Felicitations

Una altra en vull recitar,
llavors ja podreu dir basta.
Es Miquels vull saludar,
Biels i en Rafel juntar
i a tots junts felicitar
i que mai vos manqui pasta
i per quedar com un mascle
trob que així he d'acabar:
Molts d'anys li vull desitjar
a s'actriu Miquela Sastre.

SA FIRA 91

Com sempre, el darrer dissabte abans de Sant Lluç celebrarem sa Fira, que enguany les circumstàncies del calendari havia decidit que fos festiu, dia 12 d'octubre. Per això, segurament hi participà la gentada de costum i encara més. Com casi sempre, el temps va voler donar un poc d'emoció a la diada i el sol va alternar amb ruixats i vent.

Els firers de sempre, moltes noves incorporacions, una denúncia del PSM sobre els nius de brutor que embelleixen el poble, trull i tothom content amb la seva fermansa. Com sempre. Ja pensam amb sa Fira de l'any que ve.

FESTA DE SANTA CECÍLIA

El diumenge dia 24 se celebrarà la festa de Santa Cecília, patrona dels músics. A les 11 hi haurà missa solemne durant la qual actuarà l'Orfeó Castellitx. Seguidament, la Banda de Música interpretarà un concert amb el següent programa:

Primera part

Grup de flautes	L'hivern	A. Vivaldi
Grup de saxos	Primavera i tardor ...	A. Vivaldi
Grup de metalls	El trompeta voluntari	H. Pourcell
Grup de clarinets	Serenata	J. Haydn

Segona part

La canción de los nidos. Polka de clarinets

Solistes: Biel Oliver i Damià Molada

Escena i gran marxa de l'òpera Aida G. Verdi

Simfonia de les жуgetes Leopoldo Mozart

PLUVIÒMETRE

Les pluges caigudes el mes de setembre representen un total de 53'5 litres. Pel que fa al mes d'octubre només vos podem donar les dades fins al dia 25: s'han recollit 55'6 litres.

El total de pluges del passat any agrícola va ser de 950'1 litres. El nostre bon amic, l'apotecari Gabriel Martorell, ens informa que des que a casa seva tenen el pluviòmetre, és a dir, des de l'any 1934, mai no s'havia arribat a aquesta quantitat.

CONFERENCIA SOBRE ECOLOGIA

A la sala de Sessions de l'Ajuntament, organitzada per l'agrupació d'Algaida del PSM i formant part dels actes de sa Fira d'enguany, dia 11 d'octubre se celebrà una conferència sobre ecologia domèstica. Aina Llauger, representant del GOB, intentà convèncer els assistents de la necessitat de minvar de forma immediata les repercussions negatives que la nostra forma de vida provoca sobre el medi ambient i sobre cadascun dels elements bàsics que el componen. Acabà fent una crida que podem esser optimistes a pesar de la situació general, i que val la pena sacrificar-nos un poc perquè el mal té remei. Va deixar clar que, dins aquest procés, el paper que han de jugar les institucions com els ajuntaments ha de ser: de consciència, per una banda; per l'altra, de facilitar la recollida d'elements fàcilment reciclables com el paper, la roba i el vidre. Com que entre els assistents, que eren molts, hi havia el Batle i diversos regidors, estam segurs que les repercussions pràctiques de la xerrada seran positives.

NOTICIARI DE L'OBRA CULTURAL

Com és norma, el dia de Sa Fira el local social de l'Obra era ple de gom a gom per celebrar la tradicional Assemblea anual. Es veu que la gent va endarrer de saber les noves que cada any explica la Junta, perquè com dèiem no hi cabia casi ningú pus. Els malpensats diran que era per l'actuació de Na Glòria o per la menjua que hi havia a continuació, però tots sabem que això no és cert.

Oblidam les interpretacions possibles i passam a una narració objectiva de la vetlada. La madona dels doblers, na Francisca Verger, donà compte de la situació econòmica, que és molt bona i que permet ser un poc ambiciosos quant als projectes pel futur immediat: noves activitats, un recull bibliogràfic sobre Algaida... La madona grossa, n'Antònia Ma. Mulet, va fer un recompte de les darreres activitats i va provar d'animar els socis dient que falten amos i madones per incorporar-se a la Junta; en aquell moment, per casualitat, tothom mirava els crulls del cel ras. A més, digué que en Miquel Fiolet ha demanat un any d'excedència del seu càrrec d'organitzador d'excursions, però sembla que ho té fotut i no li donaran el permís pertinent.

Després, na Glòria amb la interpretació dels seus personatges femenins va entusiasmar els assistents. Molts digueren que la panxa els feia mal de tant de riure, i és que na Glòria és realment corrossiva amb el món que ens ha tocat viure, sobretot amb el paper que juguen les dones. Durant alguns moments el públic hi participà, a la representació, com un actor més i tenguérem la satisfacció de comprovar que entre els jovenets de l'Obra hi ha autèntiques promeses de l'art de la interpretació: en Rafel Molleta, na Maria Majoral...

I acabàrem, com sempre, menjant, bevent i amb la glosa d'en Jaume Toledo, aquesta vegada dedicada a la protagonista d'un gran vespre.

Lo que te vaig a dir ara,
Glòria, t'ho vull dir de cor:
lo que has fet he trobat bo,
no he reparat ni una tara.
A qualcú a sa seva cara
se li notava sa por
pensant "que no em cridi a jo
per sortir a sa pissarra".

Saps actuar de primera,
ha quedat ben demostrat;
aquí tots hem disfrutat
fora munyir sa cartera.
Vegent feina tan certera
ningú es trobava cansat
i havíem oblidat
que hi hagués sopar darrera.

Activitats del mes de novembre.

Dia 22, divendres, a les 8'30, al local social tendrem una xerrada sobre "Bolets de Mallorca: tòxics i comestibles". Aquesta xerrada la farà en Carles Constantino, director del Museu de Ciències de Sóller i sens dubte la màxima autoritat de Mallorca sobre aquest tema. La vos recomanam de bon de veres. Vos hi esperam.

EL PATRIMONI TALAIÒTIC EN EL TERME D'ALGAIDA

CONSELLERIA DE CULTURA,
EDUCACIÓ I ESPORTS
GOVERN BALEAR

El talaiot ha estat un element omnipresent en la nostra cultura i en el nostre paisatge. Tots coneixem les diverses accepcions que la saviesa popular li ha donat, unes pretenien cert rigor històric tot assegurant que eren cosa dels "moros", donant així a la paraula "moros" un valor de cosa antiga i general; altres, més fantàsticament, però sempre sense sortir de la mitologia mediterrània que tant ens relaciona amb els cíclops, asseguraven que eren "clapers de gegants", asseveració que va voler immortalitzar Costa i Llobera introduint-la dins la literatura culta (1). I és que d'una manera o de l'altra els monuments megalítics de les illes majors (Mallorca i Menorca) han suscitat sempre la imaginació d'autors cultes i populars. Recordem si més no les "potades de gegant", "campanars de moros", "capades de moros", "coves de moros" (2) o les meravelloses històries menorquines que parlen de la construcció de la naveta dels Tudons i del pou de l'Amador (3).

No fou menys l'interès que despertaren aquests jaciments en els científics que començaven a destapar el nostre passat d'una manera rigorosa i amb el mètode científic com a eina de treball. Caldria citar els treballs realitzats per Cartailhac, Watelin, Colominas, Lilliu, Serra Belabre, Plantalamor, Waldren, Veny, Ensenyat, Amorós, Fernández Miranda, Mascaró Passarius, Uerpmann, Cantarellas, Tarradell i tants altres, però no serà fins el 1972 en què apareix la tesi doctoral de Guillem Rosselló Bordoy titulada "La Cultura Talaiòtica en Mallorca", que sistematitza tots els coneixements científics al respecte.

Els talaiots s'escampen d'una manera irregular per la geografia mallorquina i el nostre poble no n'està exempt. Sembla convenient, però, fer notar que en l'actualitat no queden a Algaida més que tres monuments que continuïn d'empeus, construccions que el present article pretén estudiar

i enquadrar dins la tipologia i característiques generals que dona G. Rosselló a la seva obra (4). Abans de tancar aquest apartat caldrà fer notar

Portal d'entrada del talaiot de Son Coll vist des de fora.

que en el nostre terme hem localitzat restes relacionades amb la cultura talaiòtica en diversos indrets, prova que existien altres talaiots que han desaparegut per l'acció de l'home. Són destacables les troballes d'"Es Pletó-Ses Veles Velles" d'Albenya on s'ha constatat la presència de ceràmica talaiòtica, post-talaiòtica, púnica i romana. També tenim referències que quan es construí o arreglà la carretera que va de Randa a Montuïri, que passa just vora el jaciment, es trobà un molinet de mà, dipositat actualment a la Societat Arqueològica Lul·liana. A les "Tanquetes de Can Verd" de Pina apareix un fragment de mur de tècnica ciclòpea englobat en una paret de construcció moderna.

Avui no és possible distingir el tipus de construcció al qual va pertànyer aquest mur, però pels voltants, en superfície, es troba ceràmica talaiòtica, post-talaiòtica, púnica i romana, la qual cosa ens dóna una informació més o menys exacta del tipus de jaciment que hi havia abans de ser destruït. Altrament en el "Corralàs de Son Bou", també de Pina, hem pogut ubicar un poblat talaiòtic, ja desaparegut en la seva totalitat, gràcies a les referències orals i per l'aparició en superfície de ceràmica talaiòtica. Curiosament en aquest jaciment no apareix ceràmica d'importació romana o púnica. Sabem també que mentre es procedia a la destrucció d'aquest jaciment (cap als anys vint del nostre segle) es trobaren uns objectes de bronze que foren adquirits pel Museu d'Artà. Es tracta d'un punta de llança, un mirall, una destal de taló senzill i una brida. Ruïnes molt emmascarades són les que es poden apreciar a "Son Miquelet", on sabem també que es trobà una banya de fang dipositada actualment al Museu Arqueològic de Barcelona. A "Son Agustí" apareixen també restes d'un monument talaiòtic en mal estat de conservació, gairebé inidentificable si no fos per les troballes que sabem que s'han fet i per la presència en superfície de ceràmica talaiòtica i ceràmica d'importació púnica i romana. Podríem citar altres jaciments de les mateixes característiques i de segur que en queden molts sense identificar encara Tots ells tenen unes característiques comunes: han estat destruïts per l'acció de l'home i es poden reconèixer per la relativa abundància de ceràmica en superfície (al marge d'altres troballes que s'hi hagin fet). La ceràmica talaiòtica és la més antiga que apareix i per tant ens proporciona la datació i la classificació del jaciment en el seu moment inicial. Les ceràmiques púnica i romana que solen aparèixer a la majoria de jaciments ens documenten l'entrada en contacte dels indígenes talaiòtics amb el comerç cartaginès i romà primer i després la conquesta i ocupació romana. La majoria d'aquests jaciments presenten una continuïtat d'ocupació que sol allargar-se fins als nostres dies, prova que sabien trobar els llocs estratè-

gics en tots els aspectes (fertililitat de la terra, aigua, defensa, comunicació...).

Són també presents al nostre terme les coves naturals i artificials que, encara que no siguin ara el nostre motiu d'estudi, no s'han d'oblidar, sobretot si consideram que foren ocupades i excavades pels pre-talaiòtics i després pels talaiòtics com a lloc d'enterrament. Avui per avui ofereixen a l'arqueòleg un escàs interès ja que totes les que coneixem han estat espoliades i reutilitzades com a lloc per tancar-hi ramat.

Columna central del talaiot de Sa Casa Nova de Son Ribes de Pina.

Els jaciments que més atenció ens mereixen -i no perquè siguin més importants, sinó perquè encara es conserven relativament bé- són els talaiots de Can Felet, Sa Casa Nova de Son Ribes de Pina i el de Son Coll. Però abans de passar a la descripció i l'estudi de cada un d'ells, caldria que responguéssim a unes preguntes com ara: de quan daten? Per què servien? Qui i com els van construir? Com eren i com estaven organitzats aquests homes? Com arribaren a Mallorca? Com en van desaparèixer? Un cop respostes aquestes qüestions, en contemplar un talaiot, el nostre ventall de visió serà un poc més ample.

Moltes de les qüestions abans formulades no tenen una resposta fàcil o si més no senzilla. A vegades no són més que conjectures basades en petites proves que necessiten de la confirmació de futures investigacions. En tot cas nosaltres respondrem de la mà de Guillem Rosselló, màxima autoritat en aquest tema.

Les darreres investigacions situen l'aparició de l'home a Mallorca entorn del 4000 a de C. Aquesta asseveració es deu als estudis realitzats a les estacions arqueològiques de Muleta (Sóller) i Son Matge (Valldemossa), tot i que, perquè es confirmàs seriosament, caldria la coincidència d'altres estacions que encara no s'han trobat. El problema rau en que ens queda un buit molt gran des del 4000 fins al 2000 a de C, moment en què podem parlar del pre-talaiòtic, amb unes comunitats agrícoles-ramaderes de caràcter pacífic les manifestacions constructives i ceràmiques de les quals són les primeres que coneixem i que evolucionen lentament fins el 1400-1300 a de C quan comença l'etapa talaiòtica que durarà fins l'arribada dels romans el 123 a de C.

Portal d'entrada del talaiot de Son Coll vist des de dins.

Rosselló Bordoy (5) divideix el talaiòtic en dos períodes segons es coneixi o no el ferro. El primer període, on només es coneix el bronze, el subdivideix en Talaiòtic I (1300-1000 a de C) i Talaiòtic II (1000-800 a de C). El segon període coneix ja el ferro i el subdivideix en Talaiòtic III (800-500 a de C) i Talaiòtic IV (500-123 a de C), tot i que fa notar que l'arribada dels romans no implica la desaparició d'aquesta cultura ja que el procés d'aculturació acabaria en més o menys un segle amb el que quedava de la cultura talaiòtica; en el canvi d'era podríem parlar ja d'una població gairebé romanitzada.

Ara que ja coneixem, encara que només d'anomenada, els antecedents i la cronologia general caldrà que situem cronològicament les construccions que avui ens ocupen: els talaiots. Seguint les investigacions de G. Rosselló podem dir que s'han d'enquadrar en el Talaiòtic I i que després de l'any 1000 a de C ja no es construïren més talaiots si bé se seguiren utilitzant, es modificaren i passaren a formar part de poblats murallats.

La utilitat del talaiot ha estat motiu de moltes discussions i encara avui no es pot donar una resposta senzilla. Tot sembla indicar que la seva funció està en relació a la seva tipologia constructiva i que les funcions poden haver estat diverses i poden haver variat al llarg dels anys. Les hipòtesis més treballades són les de si eren lloc d'habitació o d'enterrament per incineració, o les dues coses a la vegada. Hi ha troballes i arguments que justifiquen totes les teories. Per tant, així com estan les coses, només ens podem permetre d'exposar la qüestió(6).

La tècnica constructiva del talaiot és en sec; la paret consta de tres elements: un parament exterior de pedres grosses, un contrafort interior de pedres més petites i entremig és ple de reble. La paret exterior està feta de grans blocs un sobre l'altre amb una lleugera inclinació, que dona aspecte de tronc de con als talaiots circulars i de piràmide truncada als talaiots quadrats. Així ens queden també aclarides les tipologies: els talaiots o són rodons o són quadrats.

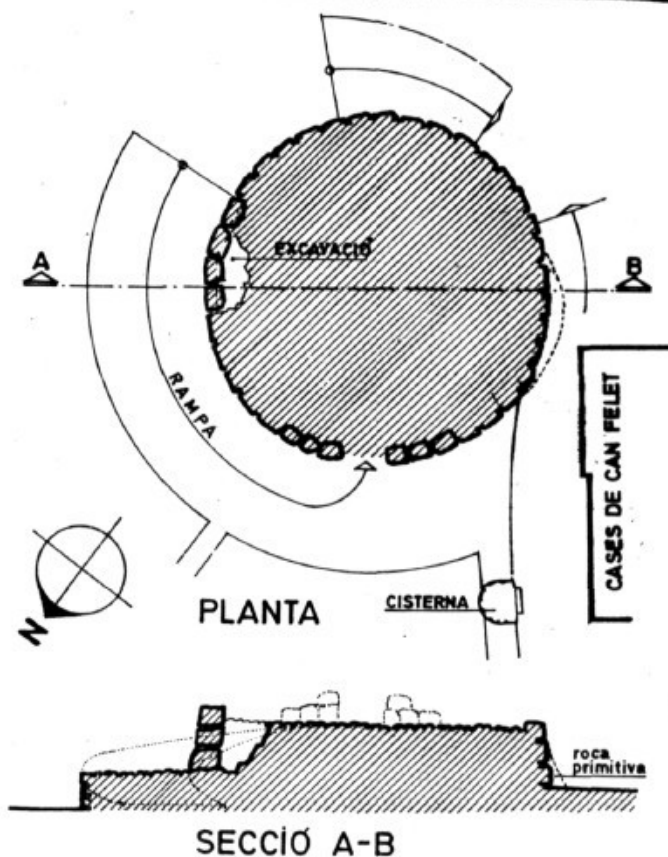
El tipus de material emprat en la construcció depèn de la zona on està el talaiot. Les pedreres devien estar pròximes. Així, en el pla predomina la calcària i a la muntanya la pedra viva.

Al seu interior el talaiot té una cambra a la qual s'hi accedeix per una porta o corredor. La cambra és sempre molt petita i està en relació amb la tipologia del talaiot.

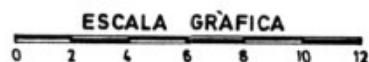
La coberta del talaiot, sempre segons Rosselló, obeeix a tres sistemes diferents: uns talaiots tendrien una coberta bastida amb troncs d'ullastre que aguantarien una capa de pedres, terra i fang. Altres talaiots resol-drien el problema de la coberta amb una columna central, de tipus mediterrani, és a dir, de base menor que el capitell, on la peça superior és molt grossa i permet que entre ella i les parets laterals s'hi posin grans lloses que formarien la coberta. El tercer sistema seria el de falsa bòveda. Aquest no és, avui per avui, comprovable mentre que els dos primers sí.

El que més sovint es demana la gent és: com s'ho feien per manejar les pedres tan grosses i disposar-les en filades una sobre l'altra? o, com aconseguien amuntegar els diversos tambors, cada cop més grans, de les columnes centrals? Doncs bé, és ben sabut que no disposaven de grues tal i com nosaltres les coneixem, però sí de molta de mà d'obra i de molt d'enginy. Les pedres podrien transportar-se sobre troncs, tot acondicionant el terreny des de les pedreres fins al talaiot i les peces es pujaven a la filada corresponent amb un talús de terra que posteriorment seria retirat.

És evident, com ja hem assenyalat abans, que per construir obres així calia una certa organització de caràcter militar que els pobladors més antics, anomenats pre-talaiòtics, no tenien. Què va passar? Sembla que als voltants de 1400-1300 a de C hauria arribat a Mallorca un nou poble o bé elements marginals d'algun dels que procedien d'Orient (on hi havia en aquesta època profundes convulsions) i havien ocupat les illes de Còrsega, Cerdenya i el llevant de la Península

Talaiot de Can Felet (ALGAIDA)

Planimetria de Miquel Sastre "Fiolet".

Ibèrica on trobam monuments d'estructura similar als nostres. Un cop aquí varen sotmetre els pacífics pobladors pre-talaiòtics i varen desenvolupar la seva cultura, fruit de la qual en són els nostres talaiots, fins que entraren en contacte amb el comerç cartaginès i romà i sofriren finalment un procés d'aculturació que acabà amb la conquesta efectiva de Mallorca per Roma el 123 a de C per part de Quint Cecili Metel.

Aclarides aquestes qüestions podem dedicar ara els nostres afanys a l'estudi dels tres únics talaiots que es conserven mig d'empeus en el nostre terme i que no hem de cometre l'error històric de deixar esbucar. Altrament haurem de suportar sobre les nostres consciències la responsabilitat de negar als nostres descendents la contemplació de tan magnes obres.

El monument que fins ara s'ha anomenat talaiot de Can Felet és el que ara per ara ens fa dubtar més. Aquest monument apareix ple de vegetació, tant als voltants com a sobre seu, la qual cosa fa difícil, per no dir impossible, la seva classificació com a simple talaiot (7). Potser també per aquesta enutjosa circumstància, tots els investigadors que el visitaven renunciaren a fer-ne l'aixecament topogràfic; i si algú el vafer, el cas és que no el coneixem. Aquest estat de la qüestió ens engrescà a oferir en el present article aquesta primícia.

Per poder prendre les mides al monument vàrem haver de vèncer l'espès figural de moro. De seguida ens adonàrem que l'únic lloc que permet la contemplació del monument ja hi està situat a sobre i que els visitants que havia tengut possiblement no n'havien contemplat més que una part, la part superior. Els visitants se situen inevitablement sobre una rampa de pedra, de parament petit, que envolta el monument en forma d'espiral i que condueix a la part superior. Aquesta descoberta ens planteja seriosos dubtes a l'hora de classificar el monument. En aquests moments ja no ens atreviríem a dir que és un simple talaiot, sinó que hauríem de relacionar-lo més directament amb les pràctiques religioses talaiòtiques.

Rosselló Bordoy, quan es refereix a les manifestacions de la religiositat talaiòtica (8), ens indica que es realitzaven a llocs ben diferents. Tant es podien utilitzar les coves naturals, les sales hipòstiles, els santuaris de planta quadrangular, els de planta de ferradura o els túmuls escalonats. De tots aquests, el túmul escalonat ens va cridar força l'atenció. Després de l'estudi del túmul escalonat de Son Oms (9) i del possible túmul escalonat de Son Mas de l'Apotecari (10), hem cregut poder establir els paral·lismes suficients per pensar que el monument de Can Felet és un possible túmul escalonat.

El túmul escalonat consisteix en una superposició, en aquest cas, de dues plataformes cilíndriques, la de damunt de menor tamany que la de sota amb la intenció que la de davall serveixi de rampa d'accés a la part superior.

La funció segons el professor Lilliu (11) seria funerària i cerimonial alhora. Un record arquitectònic dels notables morts, convertits en herois i déus, en honor dels quals un sacerdot oficiava des de dalt davant el poble reunit en la base del túmul.

De tota manera hem de dir que aquesta teoria només podria confirmar-se, en el cas de Can Felet, si es feien les excavacions pertinents i es localitzava algun tipus d'enterrament, hipogeu o cambra interior, fets aquests que ens permetrien establir unes similituds més evidents amb el túmul escalonat de Son Oms, que és un dels més ben estudiats (12).

No seríem rigorosos si no donàvem una possibilitat a una segona teoria. Podria ser que aquest element nou descobert en el talaiot de Can Felet fos simplement una rampa d'accés a una entrada superior avui desapareguda.

Parament extern de la base del talaiot de Can Felet.

Nosaltres, amb totes les reserves degudes a la manca d'un estudi rigorós, ens decantam per la primera teoria que presentam i ens fonamentam en el fet de les similituds del monument amb altres ja citats i ben estudiats. Per altra part, hem de mencionar que aquella zona és densíssima en jaciments talaiòtics. No molt lluny tenim les coves de Son Llubí, Son Maig, l'enterrament de La Miranda (13) i les gruixudes parets seques de la zona pròxima a Can Felet que sens dubte foren construïdes amb les restes d'antics poblat. Tot això evidencia la gran densitat de població en aquella zona en algun moment del període talaiòtic. Per tant no és molt arriscat pensar en la presència d'algun lloc sacralitzat on es pogués reunir aquella gent per celebrar els seus actes religiosos.

Les troballes més importants són fragments de ceràmica talaiòtica, post-talaiòtica, púnica i romana. Les dues darreres superen amb escreix les altres i són prova de l'intens moviment comercial que hi havia en aquella zona, i que ens indica també que el poblat devia ser gran. Sorpren el tamany de les peces ceràmiques, que no han sofert una excessiva fragmentació. Cal destacar també algunes piquetes i molinets manuals circulars de rotació i alguns ossos humans.

El talaiot de Sa Casa Nova de Son Ribes de Pina és també de planta circular i de forma exterior de tronc de con, encara que és sensiblement més petit que el de Can Felet. L'alçada màxima que presenta és d'uns tres metres i conserva la columna central i el portal d'accés. El sostre s'ha ensorrat i no podem accedir a la cambra interior. D'aquest talaiot poca cosa més podem dir si no és que necessita una urgent restauració (sempre que sigui feta per personal especialitzat).

Als voltants del talaiot la ceràmica, en superfície, és més bé escassa, i el cas és que això ens estranya, ja que, a uns vint metres del talaiot, trobam restes de construccions molt omagades per la vegetació que semblen ruïnes d'un poblat associat al talaiot.

Aquest conjunt queda delimitat per un canvi brusc de nivell, d'uns quatre metres, on hem localitzat una cova amb indicis d'haver estat retocada.

A la part est del talaiot, en una tanca allunyada, apareix en superfície gran quantitat de ceràmica, sobretot púnica i romana, però en surt també de talaiòtica i post-talaiòtica. En aquesta tanca apareixen acumulacions de pedres cobertes de vegetació, que podrien ser ruïnes d'un poblat.

Part superior del talaiot de Can Felet.

El talaiot de Son Coll és de planta circular i de forma exterior de tronc de con, d'uns tres metres d'alçada i amb un parament exterior ben conservat. La cambra interior presenta unes particularitats que el diferencien dels altres: no té columna central, la qual cosa ens fa pensar que la coberta era vegetal (troncs, herbes i fang), que serien sostinguts per una columna central de llenyam, la qual fou retirada no fa massa anys. La porta d'accés és com la de Son Ribes. El fet de no tenir sòtil fa que l'accés a l'interior sigui fàcil.

La principal característica d'aquest talaiot és que presenta, a més del principal, un accés secundari, la qual cosa el converteix en l'únic conegut que té dos accessos. De tota manera cal ser prudents, ja que és possible que aquest segon accés fos obra moderna amb la finalitat de fer-hi passar animalons cap a una altra soll.

Als voltants apareix ceràmica talaiòtica, post-talaiòtica, púnica i romana, encara que no amb massa abundància. Cal destacar uns fragments de "terra sigillata" amb relleus de corredors de quadrigues.

GABRIEL BIBILONI TROBAT

(1) Costa i Llobera, Miquel. "A un claper de gegants", a "Horacianes i altres poemes". MOLC. Edicions 62 i La Caixa. Barcelona 1982.

(2) Llopart Moragues, G. "Nomenclatura popular de la cultura de los Talayots en Mallorca". A R.D. y T.P. 16. Madrid 1960. (pp. 287-294)

(3) D'Albranca, Francesc. "Folklore menorquí" (II p. 57)

(4) Rosselló Bordoy, Guillem. "La cultura talayòtica en Mallorca". Edicions Cort. Ciutat 1979.

(5) Rosselló Bordoy, Guillem. "La prehistoria de Mallorca. Rectificaciones y nuevos enfoques al problema". A Mayurqa VII. Estudi General Lul.lià. Ciutat 1972.

(6) Rosselló Bordoy, Guillem. "El talayot y su problemática funcional". A "La cultura talayòtica en Mallorca".

(7) Mascaró Passarius, J. "Corpus de toponimia de Mallorca". Palma 1966-67.

Bibiloni Trobat, G. i Pòrcel Gomila, G. "Informe preliminar sobre l'estat de la qüestió de la carta arqueològica d'Algaida". Palma, 1986. Inèdit.

(8) Rosselló Bordoy, G. "La cultura talayòtica en Mallorca".

(9) Rosselló Bordoy, G. "El túmulo escalonade de Son Oms". Barcelona, 1963.

(10) Rosselló Bordoy, G. "La cultura talayòtica..."

(11) Lilliu, G. "Baleari", a "Civilitat Mediterranea". Milano, 1968. Ed. Mondadori.

(12) Rosselló Bordoy, G. "El túmulo escalonado..."

(13) Enterrament subterrani localitzat accidentalment a la finca anomenada La Miranda, no molt lluny de Can Felet.

MOVIMENT DEMOGRAFIC

DEFUNCIONS

Felip Ramis Trobat, va morir a Pina dia 7 d'octubre a l'edat de 86 anys.

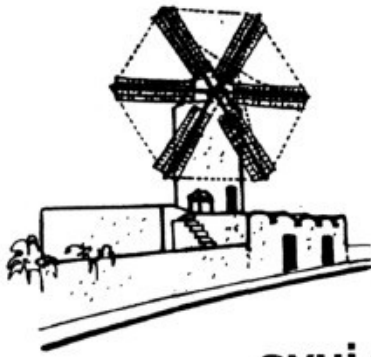
NAIXEMENTS

Isabel-Maria Salvà Jordà, filla de Pere i Isabel-Maria. Va néixer dia 2 de setembre.

Maria-Magdalena Fontirroig Mut, filla de Josep i Margalida. Va néixer dia 3 d'octubre.

A l'atenció dels pineros

Comprenem que hagueu quedat defraudats en veure que en aquest número no hi havia l'habitual secció dedicada a Pina. No doneu la culpa a En Xesc. L'explicació és que hem hagut d'avançar una setmana la revista i l'hem avisat amb tan poc temps que li ha resultat impossible preparar la seva col.laboració. Procurarem compensar-vos en mesos successius.

Els Molins Fariners d'ALGAIDA

avui: **Molí D'en Mostatxet**

Es troba situada aquesta edificació al nº 61 del carrer de Sa Quarterada, mig amagada la seva torre rere la casa nova adossada al molí antic, que malgrat no conèixer-se la data de la seva construcció degué esser, sens dubte, un dels que primer funcionà al nostre poble. L'amo'n Joan des Molí d'en Mostatxet ens mostrà un curiós document del qual vos n'ofereim una reducció de la portada. Com podeu apreciar, és la patent industrial que els moliners pagaven a la direcció de contribucions provincial, a través de l'Ajuntament, per poder exercir l'ofici de moliner. La data d'expedició és de 22 de gener de 1823 a Ciutat i les despeses es recaptaren a Algaida en tres pagaments fraccionats, ja que s'anava renovant aquest permís amb una periodicitat trimestral. Per mor d'aquest document sabem que el propietari d'aleshores del Molí d'en Mostatxet era Pere Joan Fiol "moliner de viento de una piedra", que suposam que volia significar que aquest molí només tenia unes moles, a diferència d'altres, com el Molí de Sa Punta, que en tenien dues i per tant devien pagar més impostos. De tradició oral familiar sabem que aquesta edificació va pertànyer "de sempre" als Fiol que hem vist al document fins que un altre Pere Joan Fiol, suposadament nét de l'anterior, ho va deixar a una filla anomenada Magdalena Fiol, que es va casar amb Pere Oliver Gelabert de Sa Torre Nova. Aquesta Magdalena morí jove quan només tenia una trentena d'anys i l'amo'n Pere es tornà casar amb Antònia Sastre Ballester de Cas Quitxero. L'amo'n Pere morí l'any 1961 i l'any següent la seva dona, deixant en herència el molí i la aproximadament mitja quarterada que l'envolta al seu fill Joan Oliver Sastre, que és el propietari actual.

L'estructura original d'aquesta edificació era de tres naus de bòveda de canó perpendiculars al carrer Quarterada, amb l'eix de la torre situat a la nau central (vegeu els plànols adjunts amb la disposició primitiva puntejada). Sembla que aquest molí fou un dels primers que a finals del segle passat deixà de molturar i la seva estructura va sofrir un ràpid procés de degradació, que obligà devers

PUEBLO DE: *Algaida*

PATENTE INDUSTRIAL

TERCER AÑO ECONOMICO DE 1822 Y 1823

Clase 1.ª de Industria *molinos*

Mediante el pago de la cantidad que se demostrará, el cual deberá constar á continuación por recibo del Ayuntamiento de *Algaida* - para que ejerza su profesion de *Moliner de viento de una piedra* - el referido pueblo por el término que correspondá al pago que haga, previniéndose que pasado dicho término no será válida esta patente y el interesado quedará sujeto á las penas prevenidas en el decreto de Cortes de veinte y seis de Junio de mil ochocientos veinte y dos.

Y la expido con sujecion á la matricula remitida por el Ayuntamiento expusado que ha sido examinada y corregida por la Direccion de contribuciones de esta Provincia, en donde queda original, y formadas los correspondientes cargos, mediante lo cual y en crédito de ello, tomo á razon de este documento. Palma 22 de Enero de 1823

El Intendente

Lorenzo Perabeles

Pagos que deberá hacer el interesado.

Por tres meses que vencerán en el mes de <i>Sept</i>	306
Por seis que vencerán en	3
Por nueve que vencerán en	3
Por año entero contado desde	306-13

Queda tomada razon de esta Patente y hecho el correspondiente cargo.

El Director de Contribuciones directas.
Lorenzo de Yanguas.

Sentada

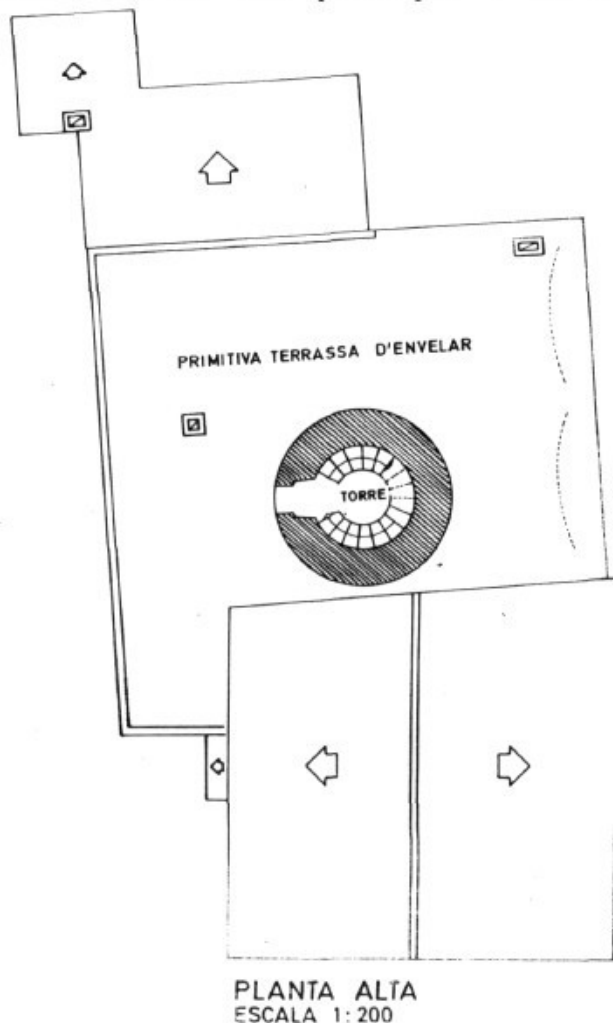
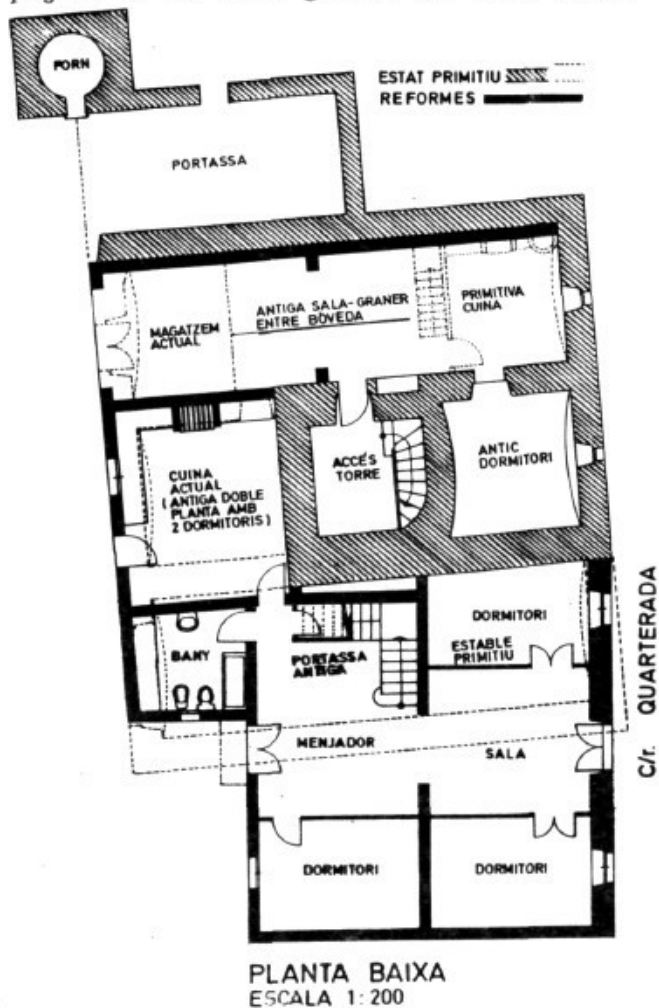
RECIBO.

El Ayuntamiento de *Algaida* ha recibido el *peso* de *306-13* de *algaida* de *algaida* y *algaida* en *algaida* segundo *algaida* *algaida* *algaida*

l'any 1934, essent batle l'amo'n Pere Janer "Mena", a esbucar la nau més apropada al casc urbà i bastir el primer aiguavés de la futura casa nova adossada a les altres dues naus que quedaven. Més envant, quan l'amo'n Joan tenia 16 o 17 anys, va treure el marès per construir l'aiguavés posterior i acabar la casa. Una de les possibles causes que ajudaren a fer malbé el marès de les bòvedes de canó foren els àcids dels excrements de conill que tenien amollats damunt el terrat d'envelar, malgrat les netejes periòdiques que es devien fer; això succeïa abans de la guerra civil i durant bastants d'anys. Actualment només queda un tros de bòveda original, encara que en bastant mal estat de conservació, situat entre la torre i el carrer Quarterada.

La darrera reforma que afectà el Molí d'en Mostatxet tengué lloc ara fa prop de deu anys i afectà a la nau llarga de la part de ponent, o sia la de l'accés principal, que tenia al fons la primitiva cuina amb el cossi de fer bugada i una escala que pujava a la sala-graner de molt baixa

altària, perquè només s'hi podia estar dret a la part central, degut a la volta de la bòveda de canó. Aquesta bòveda fou substituïda per un forjat pla que s'aguanta damunt una paret de càrrega que es bastí a la part anterior i així pogué conservar la seva fesomia exterior vista des del carrer. Aquesta nau es convertí en cotxeria per al tractor agrícola i altres ormejos complementaris. La nau curta de davant la torre que contenia dos dormitoris, un damunt l'altre, amb accés el superior des de la sala-graner, també fou substituïda per un forjat pla i retirats els espectaculars murs de contenció que aguantaven les deteriorades bòvedes. Al seu lloc s'hi construí una moderna cuina comunicada amb el menjador de la casa nova per davall l'escala que puja al pis superior. Vora aquest accés, edificaren també un pràctic quartet de bany que ocupa part de la portassa antiga que hi havia a la nau que es va desmuntar l'any 1934. Aquesta portassa tenia a la part del carrer un estable amb el sostre de palla al seu damunt. L'accés a la torre del molí era a través de la nau principal i té la

particularitat que el seu interior és de planta quadrada; de manera que l'escala comença a ser de caragol a partir del magatzem antic del primer on té un diàmetre de 2'68 metres. Si seguim pujant, trobarem un altre magatzem amb sortida al terrat d'envelar. Més amunt s'arriba al replà on s'ensacava la farina i finalment s'accedeix al pis de les moles sostingut per dues reforçades jàceres d'alzina. Allà dalt encara queden les moles conservades quasi tal qual des que deixaren de funcionar, però plenes d'excrements de coloms, perquè la part alta de la torre tota ella és un colomer. Al replà darrer de la torre fins fa nou anys hi havia tots els mecanismes del molí, excepte les antenes ja que fins i tot s'arbre servia de jàcera per aguantar la teuladeta a dues vertents

que protegia la torre des que fou retirat el capell que s'havia fet malbé. Aquesta teuladeta fou canviada per un forjat pla sostingut part damunt el congreny inferior, que hi quedà de testimoni. Les moles han estat a punt de desaparèixer en dues ocasions. Primer durant la guerra civil, quan les volien dividir en quatre parts per fer-ne de petites i molturar farina d'estraperlo. Fa només dos anys que intentaren comprar-les, però tornaren arrera l'operació davant les dificultats que tenien per baixar-les, degut al terrat que les ha deixades empresonades dalt de la torre. Dels altres mecanismes només queden trossos del congreny superior, de la roda i l'arbre, tirats dins l'espès canyar prop del molí. La "llanterna" de transmissió serveix d'element decoratiu posada damunt un piló vora les cases.

La'mo'n Joan ens contà que a la llinda de damunt el portal forà primitiu, d'una sola peça, hi havia una inscripció que sempre el tengué intrigat. Va fer venir el vicari "Joia" perquè pensaven si estava en llatí, però no ho va poder desxifrar, quedant la sospita que aquells símbols poguessin ésser de procedència aràbiga anterior al molí i s'hagués aprofitat per a la seva construcció. També ens contà l'amo'n Joan que l'any 1972 arribaren a un acord amb l'Ajuntament perquè havien d'asfaltar el Camí Vell, o de Cas Brau, i es feia necessari eixamplar en aquell indret. Cediren a la part de davant Can Metler uns dos metres i a la part de les figueres de moro, avui canyar, més de quatre, sense que quedàs cap constància escrita.

Com tenim per costum, direm adéu al Molí d'en Mostatxet amb una vella cançó tradicional que fa referència a l'ofici de moliner. Diu així:

Es moliner, ¿saps què fa
com el posa a sa tremutja?
Si és ordi, el vol per sa truja,
i si és blat, per ell menjar.

Text, plànols i fotografies:

MIQUEL SASTRE "FIOLET"

Aquesta foto de fa devers 65 o 70 anys ens mostra la ferreria de mestre Jaume "Paloni". S'hi veu mestre Jaume i en Llorenç "Mora"; no hem pogut identificar els dos mossos.

(Foto cedida per Bel "Mora")

FIRA

Dia 12 d'octubre es va celebrar la fira d'Algaida, que ha superat la de l'any passat amb nombre de firers (enguany se'n reuniren prop de 110), sense comptar les exposicions de cotxes i maquinària.

Molt important fou la participació, per primera vegada, d'empreses del nostre terme, així com el cartell de promoció de la fira dissenyat per l'Algaidí Jaume Falconer.

CENTENÀRIA

El dia de Sa Fira es va celebrar una festa en commemoració de l'aniversari de Madò Sebastiana Mulet, Madò Merris que va complir un segle de vida. Els cent anys no impediren que participàs ben gojosa en tots els actes que a tal fi es desenvoluparen.

SUBVENCIONS

El mes d'octubre l'Ajuntament va aprovar en plenari les següents subvencions:

Associació de la Banda de Música d'Algaida	600.000Pts
Club Esportiu Algaida	250.000Pts
Coral Orfeó de Castellitx	140.000Pts
Associació de Pares d'Alumnes C.P. Pare Pou	100.000Pts
Companyia de teatre "Es Cadafal".	100.000Pts
Associació de la Tercera Edat	100.000Pts
Comissió per a la Restauració de l'Orgue	100.000Pts
Grup d'Esplai	50.000Pts
Delegació de l'Obra Cultural Balear	50.000Pts
Ràdio Titoieta	50.000Pts
Grup de Cossiers d'Algaida	40.000Pts
Club d'Escacs d'Algaida	30.000Pts
Club de Petanca d'Algaida	20.000Pts
Club Ciclista Poc a Poc	20.000Pts
Club Colombòfil d'Algaida	20.000Pts
Cofraria Ramon Llull	20.000Pts
Club de Pipers d'Algaida	15.000Pts

Les presents subvencions es varen concedir sense perjudici de les atorgades anteriorment de forma anticipada, i que foren les següents.

Club Esportiu Algaida	250.000Pts
Pujada Ciclista a Cura	20.000Pts
Club de Petanca	15.000Pts

EDUCACIÓ D'ADULTS

La primera setmana de novembre començaran els cursos organitzats dins el programa d'Educació d'Adults.

Aquests cursos inclouen des d'alfabetització, certificat d'estudis, fins a la preparació per a les proves lliures de FPI, dibuix tècnic, mòdul d'electricitat, graduat escolar, anglès, cuina, etc...

En aquests moments ja hi ha uns quaranta veïns apuntats i, un bon grapat d'ells, s'han interessat pel curs d'Auxiliar de clínica.

PLA DE MILLORAMENT DE FAÇANES

L'Ajuntament concedí les subvencions emmarcades en el Pla de Millorament de Façanes; les obres que sol·licitaren i aconseguiren aquestes subvencions foren:

Expt. 53/91 de Rosa Mayol Oliver, obra feta al carrer Montuïri núm 7 de Randa, el pressupost de l'obra era de 695.755Pts.

Exp. 67/90 de Joan Mulet Cerdà, obra feta a Sa Plaça núm 6 d'Algaida, amb un pressupost de 432.900Pts.

Amb aquestes dues subvencions no s'ha acabat la

partida municipal prevista per a aquest Pla, per tant, els qui vulguin sol·licitar aquestes ajudes tenen de termini fins dia 30 de novembre d'aquest any.

Com sabeu la subvenció consisteix amb una aportació d'un 33% del pressupost de l'obra per part de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports, així com un 33% per part de l'Ajuntament.

La partida prevista per l'Ajuntament per a l'any 1991 era d'un milió de pessetes.

AIGUA POTABLE I SANEJAMENT

Es va adjudicar la segona fase de l'obra de sanejament i aigua potable del poble. Aquesta fase inclou els carrers del Colomer, carrer Nou, Migdia, Sant Joan, Plaça, Cavallers, Antoni Maura, Bartomeu Pou, Anselm Turmeda, Joan Alcover, Metge Verger, Aigua, par de Roca, Ribera, Tanqueta, Beata Catalina, Bisbe, Rei, Mesquida, Sitjar, així com una part important dels collectors necessaris per arribar a la zona del torrent de Son Capellà, lloc per on podria instal·lar-se la depuradora. L'obra es va adjudicar a l'empresa Melchor Mascaró S.A. de Manacor per un import de 165.600.000P.

Les obres encara tardaran un cert temps.

CENTRE OCUPACIONAL MIGJORN

L'Ajuntament d'Algaida assistí el passat 13 d'octubre a l'acte d'inauguració del Centre Ocupacional Migjorn de Lluçmajor, que donarà servei, entre d'altres, al nostre municipi.

El Centre Ocupacional Migjorn té per objecte la preparació laboral d'allots i allotes, disminuïts psíquics, majors de 16anys que, una vegada acabat el període d'escolaritat, cerquen integrar-se en el mercat de treball en un lloc d'acord amb les seves possibilitats.

CANVIS EN EL CONSISTORI

A causa de la dimissió presentada pel regidor del PP Sebastià Cerdà Amengual, a l'Ajuntament d'Algaida, ha pres possessió del càrrec de regidor el següent de la llista presentada per l'esmentat grup polític a les darreres eleccions, José Juan Oliver Sastre.

CREU ROJA

Divendres dia 11 d'octubre s'inaugurà la nova Base de la Creu Roja de Montuïri, que aglutina el control de tot el Pla de Mallorca.

Aquest servei renovat de la Creu Roja, és bàsicament un servei social d'atenció a tota la Mancomunitat, on el nostre poble se veurà atès permanentment les 24 hores del dia.

El poble d'Algaida, gaudirà d'un servei d'ambulància cada divendres en el mercat, a totes les manifestacions esportives de cert relleu i a actes multitudinaris com puguin esser les berbenes. A més, també, i això és prou important, la Creu Roja posarà un servei d'ajuda social, fent una tasca més humanitària vers a la gent en qualque tipus de patologia prioritària i que necessiti d'una assistència i control especial.

NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

Aquest mes d'octubre ens ha visitat la coordinadora de la Campanya de Normalització Lingüística, sra. Aina Moll i Marquès, amb la finalitat d'entrevistar-se amb representants del Consistori i del Col·legi públic.

JUTIPIRI

92

NOVEMBRE

La Revista del Cor, la Melsa i el Fetge

**proposicions
deshonestes**

JUTIPIRI

TORREDELORO. Nigth club.
5è. Aniversari.

Fantasia Pre-colombina amb la Niña.
Oferta: 7000 pts.

69 Isabel i Fernando. Tanto monta,
monta tanto. Oferta: 2500 pts.

Sessió sado-massoquista "Puerto de
Palos". Oferta: 9800 pts.

TORREDELORO. Nigth club.
5è. Aniversari.

C/ Colom, Apartat Correus 1492.

TONI RETOLISTA. S'ofereix per a
retolar tota casta de cartells. Abs-
tenir-se maiúscules accentuades.

ANTONIO ROTULISTA. "Se ofrece
para rotular todo tipo de carteles.
¡Qué no se abstenga nadie!".

SI VOS INTERSSA ANUNCIAR-VOS A LA
PÀGINA DE PROPOSICIONS DESHONESTES,
CRIDAU A LA LÍNIA CALENTA DE...
jutipiri.

TELE-CUL de Moscari.

C/ Siviber Lusconi, s/n. Moscari.

Presenta les seves matinals amigues:

A les 7:00 h. Telecinco dí-
game.

Comentari-col.loqui de mossèn
Jordi (el rector).

A les 10:00 h. ¡Qué gente tan
divertida!

Comentari-col.loqui de Benet
"Toro" (arrual del poble).

A les 11:00 h. Las noches de
tal y tal.

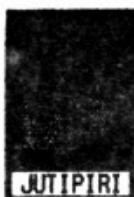
Comentari-col.loqui amb
Maria-Aina Lluç (peixatera),
Salvador "Moleta" (escolà
major) i Llorenç de les Fonts
i Prou (erudit lletraferit de
la vila).

ANIMAU-VOS A VENIR-HI.
ENTRADA GRATUÏTA.

CARNISSERIA CA NA LEONELA.

El supermercat de la carn.

Ofereix el seu nou servei de llo-
guer de ventresques. Ja no tendreu
problema, si teniu convidats per fer
veure que teniu una perxa ben sur-
tida.

suculent editorial

No tenim ganes d'escriure un editorial, però no ens queda altra remei. Direm el que hem de dir amb poques paraules i molt resumit: Començam una nova etapa que ens durà cap a 1992 i, ja es sap que aquesta data és molt importat. Per aquesta raó volem que a les pàgines de JUPIRI tengui ressò tot el que faci referència a aquesta singularíssima data històrica. Ja d'entrada hem volgut canviar el logotip de la revista i després que Mariscal es negàs a dissenyar-lo, hem hagut de recórrer a una de les persones que s'anuncien a les PROPOSICIONS DESHONESTES (tanta sort que JUPIRI no du accent!)

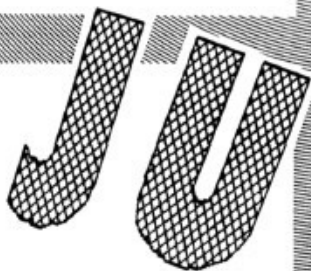
Però deixem-nos de coses supèrflues i anem al que realment ens interessa, que és la recepta de cuina. Avui: CAFÈ.

Ingredients:

- * Cafè.
- * Sucre.
- * Aigua.

Utensilis:

- * Una cafetera.
- * Culleretes de cafè.
- * Tassetes de cafè.
- * Platets per a tassetes de cafè.

Posau el cafè molt dins el compartiment que té expressament la cafetera (embut). Posau-la al foc i esperau que surti. Serviu-lo calent.

Podeu exercitar la vostra imaginació combinat-lo amb un poquet de llet (tallat o trencat) o molta de llet (cafè amb llet). Si patiu de mal de cap, hi podeu posar el suc de mitja llimona. Va molt bé!

baticor

TUP-TUP!!! Inagurat el Congrés Internacional de Dones Emblanquinadores del mes de Novembre sota el lema: "Extranyes desaparicions d'objectes apreciats". La seva presidenta, na Magdalena Poal i Calç va dirigir unes fortes paraules als assistents en de discurs d'obertura: "Sabeu què vos dic, a vatua el món!, que ja estic farta que desapareguin coses d'allà on han d'estar, a vatua el món!". I després contà que un dia li varen desaparèixer dues graneretes d'emblanquinador noves i una banqueta de fusta d'alzina, que pesava molt, però que era molt segura, però que no havia estat res, que havien esta les seves nebodes, na Magdaleneta i na Tonina-Maria que les havien utilitzades per fer un simulacre de l'arribada de la torxa olímpica al corral de ca seva. "Les vaig batcular ben batculades, a vatua el món!", afegí la presidenta.

TUP-TUP!!! Desgràcia a la festa d'aniversari de la marquesa Miraqueereslindaquepreciosaeres. Quan la celebració estava en el seu punt més àlgid, un parell de convidades s'adonaren de la desaparició dels seus pintamorros. Es sospita de la infanta centro-europea Margaret Astor Paratiporqueeresjoven perquè abans d'acabar la festa ja feia els rots vermells.

TUP-TUP 92!!! Algaida es prepara pel 92. Per aquesta raó es vacunarà gratuïtament totes les persones que vulguin contra el virus de la impotència sexual. Els dissabtes al matí, de 10 a 1 a l'escorxador. Aquesta campanya ha estat organitzada pel:

CONSORCI EXPO-ALGAIDA-OLÍMPIC 92.

JUTIPIRI

IN: El cotxe Jutipiri d'aquesta temporada, serà el MINI, petit, graciós i amb aires dels anys 60.

OUT: El vehicles de moltes vàlvules per la seva complicada mecànica.

IN: Tenir dins l'entrada una reproducció del Sagrat Cor de Jesús.

OUT: Tenir dins l'entrada la col·lecció completa de pintura regalada pel Grupo Serra.

IN: Beure Conyac Soberano, Anís del Mono i Gin Xoriguer.

OUT: Beure Isostar (ecs!).

IN: Les cadires de bisbe.

OUT: Les cadires de disseny.

IN: Menjar molt de pa amb sobrasada, o sobrasada frita, o sobrasada amb mel, o mejar molt de pa.

OUT: Menjar de dret.

IN: Escoltar Tитоieta Ràdio.

OUT: Escoltar Antena 3.

IN: Anar al Dijous Bo d'Inca amb el tren.

OUT: Anar-hi a peu.

IN: Recomanam la lectura del Full Dominical, de Es Saig i de Jutipiri.

OUT: No llegigueu la segona part de "Allò que el vent s'endugué", Última Hora, Balears i Majorca Daily Bulletin.

jutipiri

**Secció fictícia
d' ES SAIG**

Dirigeix: Carles Sol.
Cap de redacció: Albert Siqués.

Redacció:

Magdalena Corason.

Benet Alegre.

Gabinet Mèdic de Xafardejos.

Magdalena Miraquefaig.

Disseny i Maquetació:

Cap Nom Informàtica.

Edita: La Genyota Edicions.

Imprimeix: Imp. Sa Cerussa.

UNA XERRADETA... (acabament)

-De qui vares aprendre aquesta afició?

-De mumare que era molt bona cuinera ja que va estar llogada a Palma a casa d'uns senyors molt rics i en va aprendre molt; i com ja he dit a mi m'agradava. Mumare va morir als 81 anys i fins el darrer dia va disfrutar de fer el menjar.

-Es mal de fer esser bona cuinera?

-No, és molt bo de fer, basta tenir bon gust i que hi hagi bon recapte.

-Hi trobes diferències entre sa cuina d'abans i sa cuina moderna?

-A jo no m'agrada gens sa cuina moderna; basta anar a certes noces a un bon hotel i veure el que te donen, no t'umpls gens. A més a més, es cuiners joves fan es roïssos grossos i noltros, sa gent de sa meva edat, ho aprofitam tot.

-Catalina, mos agradaria poder explicar moltes més coses, però creim que els lectors i lectores voldrien aprendre a fer aquests fideus de caseta que varen tenir tant d'èxit. Ens voldries donar sa recepta?

-És clar que sí. Apunta.

Per quatre persones:

ESPORTS

Aquest mes la secció d'ESPORTS no-més recoeix una notícia d'escacs que ens ha duit en Jaume Toledo. Volem deixar ben clar que la culpa no és d'en Joan Trobat, és ben nostra. L'havíem d'avisar que, per diverses circumstàncies, avançàvem una setmana la confecció d'ES SAIG i se'ns va passar per alt. El mes que ve subsanarem aquest "fallo" i vos parlarem de futbol i altres esports.

ESCACS

Tres jugadors del Club d'Escacs d'Algaida, Toni Ripoll, Francesc Oliver i Tomeu Ripoll, han participat a dos torneigs oberts que s'han disputat

Una grapadeta de ventresca sofregida amb un poc d'oli. Llavors se sofregeig mitja ceba tallada petita, tres tomàtiques de ramellet (perquè són més bones), després mitja aubergínia tallada petita i quan està tot sofregit s'hi posa aigua.

A part s'ha de tenir un plat de caragols bullits amb herbes (fonoll, moradui, herba sana i un pebre coent).

Quan s'aigua des fideus bull, s'hi posa una carxofa, una grapada de mongetes, una patata tallada petita, una grapadeta de pèsols i els caragols juntament amb es brou de coure'ls.

Quan ha bullit una estona s'hi posen els fideus i sal si hi fa falta.

Han de ser un poc coentets.

I bon profit. Vos assegurem que mai n'hi ha a bastament.

Hem xerrat i recordat moltes més coses, perquè som bons amics d'enrera i hem rigut molt. Abans de separar-nos ens ha ofert uns bunyols que ens hem xupat els dits.

Gràcies, Catalina, per la teva amabilitat.

MARIA MAJORAL I NOFRE RAPINYA

als pobles d'Alaró i Maria de la Salut. Al torneig d'Alaró en Toni Ripoll aconseguia la 4ª posició i en Francesc Oliver la 8ª. A Maria de la Salut els germans Ripoll tengueren una actuació molt destacada, ja que en Toni va aconseguir el segon lloc del torneig mentre que en Tomeu era el brillant guanyador del torneig reservat als infantils ja que va obtenir la victòria a totes les partides.

Actualment els tres mateixos jugadors, juntament amb en Joan Vanrell, estan participant en el Campionat de Mallorca individual que se celebra a Ciutat. Un torneig amb 214 participants entre els quals s'hi troben els millors escaquistes de l'illa.

UNA XERRADETA AMB...

CATALINA OLIVER

Avui feim la xerradeta amb Na Catalina Oliver, que hem sabut que va ser seleccionada per anar a la VII setmana de Gastronomia que es va celebrar a Lluçmajor els passats dies 1, 2 i 3 d'octubre organitzada per L'O.C.B. de Lluçmajor. Hi anava cada dia un cuiner o cuinera i feia plats diferents davant la gent que hi havia.

-Catalina, és sa primera vegada que vas a una trobada d'aquest tipus?

-Sí, i crec que serà sa darrera, perquè hi vaig anar molt espantada i molt més quan vaig veure tanta gent que me mirava, però me varen tranquil·litzar quan digueren que volien cuiners i cuineres amb experiència en cuina mallorquina i no gent que comença de nou.

-Te varen tractar bé?

-Beníssim, me venguéren a cercar i acompanyar, me feren molt de cas i me donaren un diploma i un sobre amb dobbers. Però jo no hi anava perquè me donassin res.

-Sí, Catalina, ja te coneixem. Mos podries dir quins plats vares fer?

-Sí, amb molt de gust.

1er. plat: fideus de caseta

2on. plat: carxofes farcides

Dolç: puding

-Què en fan amb aquests plats?

-Normalment se rifen entre els assistents i els que no es poden rifar es regalen a la tercera edat.

Les carxofes es feren dins greixoneres i després es rifaren.

-Catalina, tota sa vida has fet de cuinera?

-No com a ofici, però sempre m'ha agradat molt i sobretot si en faig per molta de gent ja que a ca nostra (quan era fadrina) a sa taula sempre érem set i molts de dies encara s'hi

afegia qualcú, i noltros ben contents.

Noltros estàvem a Son Fiol d'Alaró i es senyors sempre en s'estiu duien cuinera, però sa senyora demanava a mumare si jo volia anar a ajudar-li; a jo m'agradava molt, passava molt de gust. Sempre m'ha agradat més que anar a fer ses feines de foravila.

Llavors sa senyora me regalava una coseta o s'altra.

-I de cuinera com a ofici, on has fet feina i quant de temps?

-A S'Hostal 20 o 21 anys, però no sempre dins sa cuina.

-Quins plats demanaven més els clients?

-Plats casolans, o sia molta cuina mallorquina: sopes, frit, escaldums, pilotes, aubergínies farcides, etc...

-Quins plats t'agraden més fer?

-Precisament aquests que t'he anomenat, aquests típics mallorquins.

(Segueix a la plana anterior)